

Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини
Факультет дошкільної та спеціальної освіти
Кафедра психології та педагогіки розвитку дитини

РЕФЕРАТ

на

ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

освітній ступінь «магістр»

**ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ
ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ**

Виконала:

здобувачка другого (магістерського)
рівня вищої освіти 602аз групи
спеціальність 012 Дошкільна освіта
освітня програма «Дошкільна освіта»
Валерія БУРЛАКА

Керівник:

канд. пед. наук, доц.
Ольга Бутенко

Рецензент: докт. пед. наук, проф.
Світлана ГАВРИЛЮК

Умань – 2023 року

ЗМІСТ

ВСТУП	3
Розділ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	5
1.1. Соціально-громадянська компетентність як психолого-педагогічна проблема	5
1.2. Основні осередки формування соціально-громадянської компетентності дитини дошкільного віку	17
1.3. Обґрунтування організаційно-педагогічних умов формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку	26
Розділ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНО-ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	34
2.1. Діагностика сформованості соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку	34
2.2. Реалізація організаційно-педагогічних умов формування соціально- громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку	46
ВИСНОВКИ	68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72

ВСТУП

Актуальність проблеми. Національна доктрина розвитку освіти передбачає зростання соціальної ролі особистості, активізацію на цій основі її інтелектуального та творчого потенціалу. У Базовому компоненті дошкільної освіти передбачається формування основ соціальної адаптації та життєвої компетентності дитини, виховання елементів природодоцільного світогляду, розвиток позитивного емоційно-ціннісного ставлення до навколишнього. Розпочинається формування соціальної компетентності з дошкільного віку. Дошкільна освіта – перша ланка в неперервній системі освіти, і від того, яким буде початок, залежатимуть якість та динаміка особистісного розвитку, життєві установки та світогляд дорослої людини. У зв'язку з цим особливо актуальною є проблема формування соціальної компетентності особистості вже зі старшого дошкільного віку. Одне з найважливіших завдань педагогів і батьків – дати дітям правильне уявлення про себе й довколишню дійсність, навчити взаємодіяти з соціальним довкіллям.

Проблему формування соціальної компетентності дітей дошкільного віку в дошкільних установах досліджували: Л. Божович, М. Гончарова-Горянська, О. Запорожець, О. Кононко, В. Кузьменко, С. Калачківська, С. Ладивір, Т. Поніманська, С. Якобсон, М. Михайленко, Л. Боровцова, Ю. Молчанова, Г. Цетліна. Науковцями розроблено низку засобів і методів для ефективного формування соціальної компетентності у дітей старшого дошкільного віку

Отже, враховуючи соціально-педагогічну значущість проблеми, її недостатню розробленість у вітчизняній педагогіці, було обрано **тему дослідження** «Організаційно-педагогічні умови формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально апробувати організаційно-педагогічні умови формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Завдання дослідження:

1. На основі аналізу психолого-педагогічних джерел визначити зміст і структуру поняття «соціально-громадянська компетентність».

2. Діагностувати рівень сформованості соціально-громадянської компетентності у дітей старшого дошкільного віку

3. Теоретично обґрунтувати та експериментально апробувати організаційно-педагогічні умови формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Об'єкт дослідження – процес формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – організаційно-педагогічні умови формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку.

Методи дослідження:

теоретичні – аналіз філософської, психологічної, педагогічної та методичної літератури; порівняння, узагальнення;

емпіричні – спостереження, анкетування, бесіди, опитування; спостереження за виховним процесом, педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний);

статистичні – кількісний та якісний аналіз результатів дослідження.

Практична значущість дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні й експериментальній апробації організаційно-педагогічних умов формування соціально-громадянської компетентності дітей старшого дошкільного віку

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалась на базі ЗДО №№5, 12 м. Умані Черкаської обл.

Структура та обсяг роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел.

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів дослідження дають можливість зробити такі **висновки**:

Визначено, що соціально-громадянська компетентність є багатокомпонентною характеристикою особистості, яка охоплює всі аспекти її функціонування в соціумі. Розглянуто особливості формування основ соціальної компетентності в старшому дошкільному віці в процесі активної взаємодії з іншими дітьми, людьми, соціумом.

Виявлено, що формуванню соціально-громадянської компетентності сприятимуть психологічно безпечні сімейні відносини, система правил поведінки та традицій, залучення дитини у найрізноманітніші життєві ситуації. Невід'ємними учасниками цього процесу було визначено педагогів закладу дошкільної освіти, оскільки саме на них покладено функцію направляти та надихати і дошкільників і їх батьків.

Відповідно до сучасних досліджень, було виявлено фактори позитивного та негативного впливу членів родини на формування компетентностей дошкільника, а також було визначено педагогічні умови, що необхідні для успішного формування соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку в родині.

Спираючись на теоретичний аналіз змісту Базового компонента дошкільної освіти та наукові дослідження з проблеми соціалізації дошкільників було виділено такі критерії сформованості соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку з відповідними показниками: емоційно-мотиваційний критерій (вияв інтересу до сімейних цінностей та звичаїв своєї родини, прояв емоційної реакції на участь у різних видах діяльності із сім'єю, сформованість ціннісного ставлення до себе та членів своєї родини); когнітивний критерій (сформованість уявлень про роль кожного члена сім'ї та себе як її члена, сформованість уявлень про свою сім'ю, сформованість знань про ознаки

належності до свого роду, окремі традиції й звичаї попередніх поколінь); поведінковий критерій (уміння встановлювати безконфліктні взаємини з батьками, членами родини, обирати адекватні способи спілкування, вирішувати конфліктні ситуації, уміння використовувати набуті знання про родину та родинні взаємини в різноманітних життєвих ситуаціях, уміння дотримуватися правил та норм поведінки, встановлених у родині, виконувати родинні домовленості у щоденній життєдіяльності).

З метою виявлення рівнів сформованості соціально-громадянської компетентності у старших дошкільників було дібрано й використано низку діагностичних методів а саме: методика «Кольорова квітка», соціометричне дослідження «Будинок мрій», індивідуальна бесіда «Розповідь за малюнком», бесіда-гра «Що сказав ввічливий зайчик?».

Для вивчення характеру ставлення членів родини до соціалізації дитини було виділено та охарактеризовано три типи ставлення – конструктивний, суперечливий і деструктивний. З метою виявлення кількісного розподілу таких типів ставлення серед батьків вихованців, було використано методику анкетування та спостереження за схемою А. Теплюк «Спостереження за батьківсько-дитячими стосунками».

Вивчаючи типи ставлення вихователів ЗДО до процесу соціалізації дошкільника в родині було виділено такі типи діяльності – конструктивний, незбалансований та деструктивний. Використовуючи аналіз планування вихователями форм роботи з вихованцями та їх батьками у питаннях соціалізації дошкільників та результатів проведеного інтерв'ю вихователів було проведено кількісний розподіл вихователів за означеними типами ставлення.

На формуальному етапі експерименту було розроблено й перевірено систему психолого-педагогічної взаємодії педагогів закладу дошкільної освіти та батьків вихованців, що враховувала виокремлені педагогічні умови формування соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку в родині.

З метою створення інформаційно-просвітницького простору для батьків та інших членів родини, заохочення батьків брати активну участь в освітньому процесі та формування партнерської взаємодії із ЗДО було проведено такі заходи: семінар-тренінг, круглий стіл, всеобуч, літературний вечір, підготовлено консультації, організовано проведення конкурсів фото та спільної художньої діяльності

Створений комплекс заходів для батьків перегукувався з тематикою занять, що були організовані в ході освітнього процесу з дітьми. В освітній процес було включено тематичні заняття, тематичні ранкові зустрічі, дібрано та інтегровано у освітній процес художні твори В.Сухомлинського. Для підвищення професійної майстерності педагогів з питання сприяння успішності процесу формування соціально-громадянської компетентності у родині на педагогічній раді було запропоновано виступ з означеної проблематики, розроблено консультацію для вихователів.

Результати діагностики дітей експериментальної і контрольної груп на контрольному етапі експерименту засвідчили значне збільшення показників сформованості усіх компонентів соціально-громадянської компетентності в дошкільників експериментальної групи і несуттєві зміни в дітей контрольної групи. Це дає підстави вважати, що виокремлені нами педагогічні умови формування соціально-громадянської компетентності в дітей старшого дошкільного віку в родині є ефективними.

Серед дошкільників експериментальної групи виявили високий рівень сформованості соціально-громадянської компетентності 18%, в той час як дошкільники контрольної групи – 15%. 69% дітей експериментальної групи продемонстрували середній рівень сформованості означеної компетентності, а в контрольній групі було виявлено 54% дітей того ж рівня. Найбільш значні зміни було виявлено серед дошкільників, що засвідчили низький рівень сформованості соціально-громадянської компетентності. Так, серед дітей експериментальної групи було виявлено таких 13%, що на 20% менше, ніж на

діагностичному етапі експерименту. У контрольній групі виявилось 31% дітей з низьким рівнем сформованості означеної компетентності.

Помітні зміни стались також серед розподілу батьків за характером ставлення до процесу формування соціально-громадянської компетентності. На контрольному етапі було виявлено збільшення конструктивного типу ставлення батьків дошкільників на 8%. Кількість батьків деструктивного типу зменшилась на 13% – з 24% на діагностичному етапі експерименту до 11% на контрольному.

Вивчення даних стосовно типів ставлення вихователів до процесу формування соціально-громадянської компетентності на контрольному етапі, порівняно з діагностичним, засвідчило такі результати: конструктивний тип ставлення збільшився на 14%, незбалансований також збільшився на 6%, а деструктивний тип ставлення продемонстрував негативну динаміку на 20%.

Результати перевірки на контрольному етапі експерименту засвідчують ефективність виокремлених і перевірених організаційно-педагогічних умов формування соціально-громадянської компетентності дошкільників в родині.